

ידי שינוי, כגון כשמטלפן להזמין אמבולנס או בהסעתה לבית החולים, עושה כדרכו הרגילה. (ומבאר שם בהערה שזוהו רק לפי דעת השו"ע שבשאר חולים אין צריך לעשות בשינוי, אבל לדברי הרמ"א שיש להשתדל על ידי שינוי אם אין שיהיו בדבר, הוא הדין בענייננו).
 עוד כתב (שם לו, ז), שאין להחזיר את שפופרת הטלפון לעריסתה לאחר השיחה – במקום שאינו תופס את הקו אצל הרופא / תחנת מד"א, כגון במרכזיות חדשות שהקשר מתחבר מאליו לאחר זמן מועט.

דף קכט

הערות בפשט

'שלשה בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני מחללין עליה את השבת...'. פירש הרמב"ן ז"ל: מדובר שאין שם חכמה ורופא, ובדברים שעושים לילדות בחול שהם ידועים לכל, לפיכך אף על פי שאמרה איני צריכה שיחללו עלי שבת שיכולה אני להמתין לערב, כיון שידוע הוא שדבר זה עושים אותו לחיה וכל החיות צריכות לכך – מחללים מספק ואין שומעים לה, שמא תונבא (= קהות חושים) אחזה. אבל משנסתם הקבר שומעים לה – שאינה בחזקת מסוכנת לאותם הדברים. ועוד שיכולה להמתין. ולאחר שלשים אפילו אמרה צריכה אני כיון שאנו יודעים שאין לה חולי אחר ואף היא אינה אומרת כן – הכל בקיאים שמשום לידה אין לה סכנה לענין חמין. [ועוד צדד שמא פירוש 'צריכה אני' – לרחוץ, אבל אמרה לחלל עליה אפילו שלשים מחללים].

'אמר רב יהודה אמר שמואל: לחיה ל' יום. למאי הלכתא – אמרי נהרדאי: לטבילה'. לא פרשו לענין שאמרו למעלה, לעשות לה מלאכתה ע"י נכרי – שאם כן היה לו לנקוט שלשה ושבעה ושלשים כדלעיל, ומכך שלא נקט אלא שלשים משמע שלא דיבר שמואל על אותו דין (רשב"א).

'לרבה צלחו ליה שרשיפא. ואמר ליה אביי לרבה: הא קעבר מר משום בל תשחית? אמר ליה: בל תשחית דגופאי עדיף לי'. משמע שלולא זאת היה אסור להשחית הספסל, הגם שיש לו הנאת הגוף בדבר. ומכאן שאין להתיר השחתה בגלל הנאה אלא בגלל צורך ממש. (עפ"י שו"ת משיב דבר ח"ב נו. ע"ש. וע' גם בשו"ע הגר"ז (הל' שמירת הגוף טו) שאין איסור כשאינו דרך השחתה אלא לצורך תיקון, כגון שאין לו עצים אחרים לשרוף חוץ מאלו).

'לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו'. משמע בזה (ה"ג רסו). שנעילת נעלים היא בגדר מצוה שישאל מצויינים בה להבדיל מאומות העולם. ויש משערים שבזמן התלמוד אכן לא היו רגילים בנעילת נעליים בפרט בתוך הבתים, מלבד היהודים. (ע' 'תרבות חומרית בארץ ישראל בימי התלמוד' לר"ד שפרבר. עמ' 15).

ע"ע פסחים קיב. 'שבעה דברים צוה רע"ק את רבי יהושע בנו... ואל תמנע מנעלים מרגליך'.

זליזיל ל שב חנותא עד דטעים שיעור רביעתא'. יש מי שכתב שבדוקא נקטו שבע חנויות, כי שיעור טעימה הוא עד רבע ביצה (ע' שלטי הגבורים בגליון המדכי ברכות). וא"כ שש טעימות שכל אחת מהן פחותה

מרבוע ביצה, אין בהן כדי רביעית הלוג [שהיא ביצה ומחצה], על כן צריך לכל הפחות שבע טעימות להשלמת שיעור רביעית (נפש חיה לר"ר מרגליות קנו, כא).

(ע"ב) 'אבל שני וחמישי לא, דאמר מר מי שיש לו זכות אבות יקזי דם בשני ובחמישי, שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד' – לכך הם ימי דין. ומן הטעם הזה מרבים בימים אלו בתעניות ובתחנונים (עפ"י פרי חדש קלד).

ובכמה מקומות מבואר שהם ימי רצון (ע' טור או"ח קלד; תוס' ב"ק פב. ד"ה כדי; מגן אברהם תקפ סק"ט). והטעם הוא כי כשיש דין למטה אין דין למעלה (בראשית רבה כו, ועוד). וכבר העיר בכ"ז השפת-אמת. ונראה שעל ידי הדין שלמטה והתחנונים, ממתקים הדין ונעשים לימי רצון.

'כיון דדשו ביה רבים שומר פתאים ה' –

'... הנה בדבר עישון סיגריות ודאי מכיון שיש חשש להתחלות מזה, מן הראוי להזהר מזה, אבל לומר שאסור מאיסור סכנתא, מכיון שדשו בה רבים כבר איתא בגמרא בכי האי גוונא 'שומר פתאים ה' – בשבת דף קכ"ט ובגדה דף ל"א, ובפרט שכמה גדולי תורה מדורות שעברו ובדורנו שמעשנין, וממילא אף לאלו שמחמירין לחוש להסכנה ליכא איסור לפני עור בהושטת אש וגפרורים למי שמעשן' (אגרות משה יו"ד ח"ב מט – תשובה משנת תשכ"ד).

'... אבל ודאי מן הראוי לכל איש ובפרט לבני תורה, שלא לעשן, מאחר שהוא חשש סכנתא ואין בזה שום תועלת וגם הנאה לאלו שלא הורגלו בזה, וממילא ודאי אין להתרגל בזה, דהא ודאי אין להמשיך עצמו לרבות תאוות והנאות אלא אדרבא מהראוי לכל אדם למעט עצמו מתאוות ותענוגים יתרים' (שם חו"מ ח"ב עו – שנת תשמ"א).

ושם הרחיב לבאר מתי ניתן להשתמש בסברה זו – בדברים שלהרבה בני אדם אין הדבר פוגע בבריאותם רק למיעוט אנשים הדבר מייק, וכגון אכילת בשר שמן וכדו', דברים המזיקים לקצת אנשים והרבה אנשים אוכלים אותם להנאתם – אין איסור בדבר מצד חשש סכנה. ועע"ש (ביו"ד ח"ב צו) שהביא סברת 'שומר פתאים ה' בענין נוסף.

'מעלי יומא דעצרתא סכנתא, וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבוח להו לברשייהו ולדמיייהו' – כתב מהרש"א (בסנהדרין גג): אותה 'רוח' הבאה להרגם הוא מלאך המות, וכיון שקיבלו את התורה וכבשו את יצרים הרי תחת שבא הוא להרגם הם 'זבחו' אותו, שהוא היצר הרע הוא מלאך המות. ולכן נקרא 'טבוח' ולא 'טובח' אעפ"י שבא להרוג אחרים – אלא שבמתן תורה היתה בחינת הריגה ליצר עצמו (ע"ע בדרשות בית ישי יא).

'... וכיון שהיו ישראל נכונים להשגת מעלה נשגבה זו, לפיכך היו יראים מן הרוח אשר באה באותו יום של ערב עצרת, כי ראו בזה נסיון מלמעלה אשר הביא עליהם הקב"ה את הרוח הזאת בעיצומו של הפחד הנורא שחפף על ראשם בערב היום הגדול, ודוקא אז הראום משמים את ההיא זיקא ששמו 'טבוח', ופירשוהו על מצבם באותה שעה שאם לא יקבלו את התורה יטבח בשרם ודמם, כלומר שאם יחסר מה בעומק דעתם לקבלה הראויה ב'קבלת התורה', יטבח אותם בוראם והיו כלא היו. ומחמת אותה יראה נחלשו בגופם, עד שהורישו חולשה זו לבניהם אחריהם עד עולם. ומדי שנה בשנה בערב עצרת, מתחדש על ישראל אותו רפיון וחולשת הגוף, המונע מהם מלהקיז דם באותו יום.'

זו היתה כוונת ד' יתברך בהופיעו עליהם אותה 'זיקא' – כדי להוסיף הכנה על הכנתם ולהכשירם כדת וכראוי לעמוד בעומק הדעת לפני ד', כאשר תרד שכינתו על ההר וידבר עמהם פנים בפנים מתוך האש. ולמען יחישו בנפשם כי חסרון מה בעומק הדעת, ישלול מהם את כל הזכות הגדולה של קבלת התורה מפי הגבורה ולא עוד אלא שימיט כליין וטבח על בשרם ודמם'. ברגשים כאלו יש לנו לקבל את החג הנורא הזה, מתוך זכרון עמוק של אותו מעמד ושל ההכנה אשר היתה דרושה כדי לזכות בו... (מתוך 'לקט שיחות מוסר' לגר"א שר. ח"ב עמ' רלג).

ליקוטים מפוסקים אחרונים

'חיה, שלשה שבועה ושלשים'. כתבו כמה ראשונים ששבועה ימים הללו, ימים שלמים הם, מעת לעת משעת הלידה. [והוא הדין לשלשה ימים ראשונים – שלשה מלאים מעת לעת]. ואף על פי שהתרומת-הדשן (קמח) כתב שאינם מעת לעת וכן פסק השולחן-ערוך, יש להורות כדברי רוב הראשונים. 'ואילו ראה מרן דברי כל הראשונים הנ"ל, בודאי שהיה פוסק דבעינן מעת לעת שספק נפשות להקל, הילכך נקטינן לקולא... וכ"כ הרבה אחרונים... וכן אני מורה ובה בס"ד להלכה ולמעשה' (מאור ישראל להגר"ע יוסף שליט"א. והביא שם מספר מנחת שלמה (עמ' מד) שהג"ר פינחס עפשטיין השיג על מה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה למנות מעת לעת. והגרש"ז אייערבך (שם) דחה דבריו והצדיק את הנפסק שם, שיש לחשב שבועה מעת לעת, ושכן נראה מדברי המשנ"ב).

והנה כמה דינים הנוגעים ליולדת, מלוקטים מספר שמירת שבת כהלכתה פרק לו:

א. מחללים שבת לשם הצלת עובר, ואפילו הוא פחות מארבעים יום. קבע הרופא שקיים חשש לחייו של העובר, ולשם הצלתו יש לנתח את האם – מותר לבצע את הניתוח בשבת. [ואעפ"י שהאם אינה חייבת להכניס עצמה בספק סכנה בשביל הצלת העובר, אולם בהסכמתה אפשר לערוך ניתוח אפילו בשבת. מהגרש"ז א].

ב. אשה שהגיע לחודש התשיעי להריונה, מן הראוי שתכין מערב שבת את כל הדרוש לה למקרה והלידה תהיה בשבת, כדי למעט בחילול שבת ככל האפשר. (ע"ש פירוט הפעולות). אין האשה חייבת להימצא בקרבת בית החולים סמוך לשבת, כדי להימנע מנסיעה בשבת – אם יש קושי בדבר. והחכם עיניו בראשו, אם רואה מבעוד יום שצירי לידה ממשמשים ובאים, תיסע מיד לבית החולים.

ג. מהרגע שהאשה מרגשת שמגיעה שעתה ללדת, שמופיעים צירי לידה סדירים, ואפילו אם ספק בדבר אם תלד עתה – מותר לטלפן לאמבולנס.

מותר לה לנסוע לבית החולים שנרשמה בו, גם אם יש אחר הקרוב ממנו, [אם אמנם היא חוששת שבביה"ח הקרוב לא יקבלוה או שתתעכב קבלתה, או אם לפי דעתה לא יתמסרו לה שם כפי הצורך, או שבבית החולים שנרשמה אליו נמצאים מומחים יותר. אבל אסור לעשות כן מטעמים כספיים גרידא]. מותר לה לקחת עמה כל מה שהכרחי לה לשבת ולא תוכל להשיגו בבית החולים, ואעפ"י שאין שם עירוב. [ואם הרכב נכנס למקומה, מקום שיש בו עירוב, וגם בבית החולים הוא נכנס לחצר המעורבת – מותרת לקחת עמה שאר דברים. הגרש"ז א].

מותר להתלוות אליה בנסיעה כדי שתתישב דעתה.

ד. כל הדברים שאינם זקוקים להכנתה ללידה, אסור לעשותם עד זמן פתיחת הרחם, או כשהדם או המים (עפ"י דעת רופא) מתחילים לשתות, או כשכבר אינה יכולה ללכת. ולכן אין להרתיח לה מים כדי שתשתה או להדליק בשבילה אור או מזגן וכד' קודם הזמנים האמורים.

ה. נתברר בבית החולים שטרם הגיעה שעתה ללדת – אסור לה לשוב לביתה בנסיעה במכונית על ידי ישראל. ואולם אם אין לה מקום בסביבת בית החולים לשהות בו, והיא מצטערת להישאר בחוץ, יש מקום להתיר לה לחזור ברכב שנוהג בו נכרי. ובלבד שביתה שוכן בתוך תחום שבת.

ו. תוך שלשה ימים (כלומר 72 שעות מעת לידתה), עושים לה כל דבר הדרוש לה (לפי דעת הבקי קצת בעיני רפואה, כגון חברותיה) אפילו היא עצמה אומרת איני צריכה לכך, כגון הכנת מים חמים או הדלקת תנור אם קר לה, ואפילו בתקופת תמוז. ויש לשנות במידת האפשר מאופן העשייה הרגיל. ואולם אם הרופא והמילדת מסכימים לדבריה שאין צורך בדבר – אין מחללים עליה את השבת. ואם היא אומרת שדרוש לה הדבר לבריאותה, עושים לה כל דבר, גם אם הרופא יאמר שאין לה כל צורך בו.

במקום שיש נכרי שיכול לעשות את הדרוש לה, טוב שהוא יעשה ולא ישראל.

ז. לאחר שלשה ימים ראשונים ועד שבעה, אין לחלל שבת עבורה אלא בדברים שהיא אומרת שהם דרושים לה. ואז אפילו אם הרופא אומר שאין צורך לעשות את מבוקשה, עושים לה אם ניכר שהיא מדברת אמת או שהיא אשה היראה לחלל את השבת בחנם.

וכן דברים שהרופא או המילדת אומרים שהיא זקוקה להם אף בשבת, ואפילו היא אומרת איני צריכה – עושים לה.

ואם היא שותקת, וחברותיה (הבקיאות קצת בעיני רפואה) אומרות שהיא צריכה להם (ואין שם רופא) – מחללים.

ח. מן היום השמיני ועד סוף שלשים ללידתה, דינה כדין חולה שאין בו סכנה ועושים לה כל צרכיה על ידי נכרי. וכן מותר לעשות לה אפילו על ידי ישראל דברים מסוימים האסורים מדרבנן (וכגון טלטול מוקצה עבורה, ואם אפשר טוב לעשות על ידי שינוי. וכן נטילת תרופות מותרת).

ט. המפלת לאחר ארבעים יום מעת יצירת הולד, דינה כדין היולדת.

פרק תשעה עשר; דף קל

רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת מביאו בשבת'. ואין צריך להביאו בשינוי כענין שאמרו לעיל בהבאת שמן ליולדת ביד או בשער, הואיל וניתנה שבת להידחות אצל מילה עצמה, ניתנה להידחות אף למכשיריה ואין מחזירים אחר אופנים אחרים, שהמכשירים והמצוה עצמה כמילה ארוכה היא לרבי אליעזר.

והוא הטעם למה שמבואר בגמרא בסמוך, שאפילו אפשר להביא דרך גגות וקרפפות, סובר ר"א שמותר להביאו דרך רשות הרבים (עפ"י רמב"ן ורשב"א פסקי הר"ד ועוד. וע' באריכות בספר חדושים ובאורים).

ב. 'מכאן התיר רבינו מאיר ז"ל ללמוד לנכרי שיחלוב את בהמתו בשבת, שהבהמה מצטערת מרוב החלב שבדדיה וצער בעלי חיים דאורייתא דחי שבות דאמירה לנכרי' (מובא ברא"ש).

דפים קכח – קכט

ר.ט. א. מהם דיני יולדת בשבת?

ב. האם יש 'סחיטה' בשיעור?

א. מיילדים את האשה בשבת, וקוראים לה (= בשבילה) חכמה (= מילדת) ממקום למקום, ומחללים עליה את השבת; אם היתה צריכה לנר – חברתה מדלקת לה את הנר, ואפילו היתה היולדת סומא – כדי ליישב דעתה שתהא בטוחה בכך שיטפלו בה כראות.

א. כיוצא בזה מורים פוסקי זמננו שמותר לאם היולדת או לבעלה, להתלוות אליה עמה בנסיעתה לבית החולים לילד, אם יש לה צורך בדבר – כדי שתתישב דעתה (וכן הורה החו"א (קובץ אגרות ח"א קמא: ... בענין נסיעת יולדת בשבת הדבר בהיפוך, מורו אני שיסעו עמה). וכ"כ באגרות משה או"ח ח"א קלב. ומשמע שם שמיקל כשצריך אף ביציאה חוץ לתחום. ובשו"ת אור לציון (ח"ב לו, כג) כתב שאין להתלוות אליה בתנאי כשאר יש מישהו ברכב שיוכל לדאוג לה לעת הצורך, אלא אם היא מבקשת זאת). וכן מותר לטלטל דברים שיש לה צורך בהם כדי שתתישב דעתה, ואעפ"י שאין עירוב (עפ"י ש"כ מ, ע).
ב. כשם שקוראים לה חכמה, כך קוראים לרופא שיבוא אל החולה, וגם במקום שיש כבר רופא אלא שיש ספק שהרופא המובהק יכול לעזור יותר – פשוט שמותר. 'ובפרט שכיח זה אצל זקנים, שרגילים רופאים פשוטים ואינם שומרי התורה, להתיאש מהר מתקוות חיי החולה'.

ולטלפן לקרובי משפחה כדי שיגיעו למקום אישפוזו של החולה שיש בו סכנה; אם הדבר נוגע לטיפול הרפואי עצמו, כגון כדי שיומינו רופא מומחה או כגון שיש חשש שבהעדר הקרובים אצל החולה, יזניחוהו ולא יטפלו בו כראות – פשוט שמצוה להודיעם כדי שיבואו. ואולם אם כדי שהחולה לא יהיה לבדו בבית החולים, 'אין בידינו לדמות להמבואר סי' ש"ל באו"ח דמדליקין נר ליולדת שלא תפחד... בכל אופן אין דעתי להתיר סתמא איסור תורה בשביל חולה שלא ישב לבד, אם לא שיש רגלים לדבר שיכול לצמוח מזה ספק פקוח נפש' (עפ"י שבט הלוי ח"ח סה. וע' כעין זה בשמירת שבת כהלכתה (לה, ג), אלא שחכך שם (בהערה כ), האם יש בהפעלת הטלפון מלאכה דאורייתא, שמא הדלקת הנורות במרכוזה נידונית כ'פס"ר דלא ניהא ליה'. יצוין שכיום אין נורות שנדלקות). ולשלוח נכרי כדי להועיקם – מותר (עפ"י ש"כ לה, ג. ועע"ש לב, כה-כו).

אם היתה צריכה לשמן – חברתה מביאה לה שמן ביד (בכפה ולא בכלי). ואם אינו ספק ביד – מביאה בשערה [שאינו סחיטה בשיעור. ואם תאמר יש סחיטה בשיעור – תביא בכלי שבשערה, שכל מה שאפשר לשנות (בלא חשש סיכון. ריטב"א) – משנים].

לענין זה חמורה יולדת משאר חולים. ויש סוברים שגם בשאר חולים יש לשנות כשאפשר בלא עיכוב.

אמר רב יהודה אמר שמואל: חיה, כל זמן שהקבר (= הרחם) פתוח, בין אמרה צריכה אני בין שלא אמרה צריכה אני (יש גורסים: שאמרה אין צריכה אני) – מחללים עליה את השבת. נסתם הקבר, אפילו אמרה צריכה אני – אין מחללים. כן שנה רב אשי. מר זוטרא שנה: נסתם הקבר, אמרה צריכה אני – מחללים, לא אמרה צריכה אני – אין מחללים. ופסק מרימר הלכה כמר זוטרא מפני שספק נפשות להקל. מאימתי פתיחת הקבר; לאביי, משעה שתשב על המשבר. לרב הונא בריה דרב יהושע, משעה שהדם שותת ויורד (אף קודם שישבה על המשבר. רי"ף) / משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה.

פסק הרי"ף שאין מחללים עליה שבת עד שיהא הדם שותת ויורד ותשב על המשבר. ואלם הרמב"ם פסק משעה שהדם שותת בלבד. וכן נטו שאר ראשונים והקשו על הרי"ף. וכן פסק השו"ע שמחללים את השבת משעה שהופיע סימן אחד משלשת סימנים אלו. עד מתי פתיחת הקבר; לדברי אביי – שלשה ימים. לרבא בשם רב יהודה: שבעה / שלשים יום. והסיקו בשם חכמי נהרדעא: עד שלשה ימים, בין אמרה צריכה אני בין אמרה לא צריכה אני (וחברותיה אומרות שהיא צריכה. עפ"י רש"י) – מחללים. עד שבעה – אמרה צריכה אני מחללים, אמרה לא צריכה אני – אין מחללים. עד שלשים – אפילו אמרה אין מחללים אבל עושים על ידי נכרי, כדין שאר חולה שאין בו סכנה, שעושים לו צרכיו על ידי נכרי.

א. כתבו התוס' שאביי ורבא שניהם מסכימים לדברי נהרדעי, וכל אחד דיבר על ענין אחר.
ב. כתב הרמב"ן (והובא ברשב"א ובר"ן): זה שאמרו מחללים תוך שלשה אפילו אומרת אני צריכה – בשאין שם חכם ורופא, אבל אם אומר היולדת והרופא או החכמה אומרים שאינה צריכה – אין מחללים.

ואולם אם היא עצמה אומרת צריכה אני, אפילו לאחר שלשה שומעים לה ואפילו בניגוד לדברי הרופא – שלב יודע מרת נפשו.

ג. בתוך שבעה מחללים אף בסתמא, כל שלא אמרה שאינה צריכה (רי"ף ור"ד). ושבעה ימים אלו, כתבו הרבה ראשונים שהם מעת לעת מרגע הלידה, וכן נקטו פוסקים אחרונים [כשאין בנמצא נכרי לעשות על ידו], ואעפ"י שהשלחן-ערוך פסק שאינם מעת לעת (עפ"י משנ"ב של סק"י; שמירת שבת כהלכתה לו, יד; מאור ישראל כאן).

ד. יש אומרים שכשם שהתירו אמירה לנכרי בחולה שאין בו סכנה כגון יולדת לאחר שבעה, כך מתירים איסור שבות אפילו כשישראל עושהו בידים. [ויש מתירים רק איסורי שבות שאינם נסמכים על מלאכה דאוריתא].

ויש אוסרים על ידי ישראל אם לא במקום סכנת אבר [אלא שאם אי אפשר למצוא נכרי לעשותם, מותר לישראל לעשותם בשינוי גם לדעה זו. הגר"א].

ויש מתירים איסורי שבות רק כשנעשים כלאחר יד, ואין צריך לחזור אחר נכרי. [רמב"ן]. יש אומרים שלדעה זו מותר כלאחר יד אפילו מלאכות דאוריתא. עפ"י שו"ע הגר"ו; תהלה לדוד; אגלי טל 'סוחר' יו, לח. ואלם מהריטב"א (כאן ולהלן קמ. ובכתובות ס) משמע שאין התר אלא בשבות ע"י שינוי [ודוקא שינוי גדול. עריטב"א קמ.], כפשט לשון הרמב"ן ושאר פוסקים]. (ערשב"א וחדושי הר"ן כאן; ר"ן פי"ד; מ"מ שבת ב, י; או"ח שכה, יז).

והלכה כדעה השלישית (שו"ע שם), להתיר כל שבות רק על ידי שינוי. ואם יש בו סכנת אבר מותר אף בלא שינוי (משנ"ב סקנ"ז. ומשמע לכאו' מסתימת הדברים שאפילו מלאכה ממש, אם אינה צריכה לגופה מותרת בסכנת אבר, וצ"ב).

ה. כאשר הנכרי הוא משרתו של ישראל, יש מהראשונים שסוברים שאסור שיעשה מלאכה לרבו מדאוריתא, הלכך אסור אף לחולה שאין בו סכנה, אבל לישראל אחר מותר (עפ"י שו"ת הרשב"א נט, ומוכא בשו"ע שד, א. וכתב בא"ר שלמעשה יש להחמיר כדעה זו).

אמר רב יהודה אמר שמואל: עושים מדורה לחיה בשבת שלא תצטנן. והסיקו שכן הדין לשאר חולה ולמי שמקויו לו דם ונצטנן, ואפילו בתקופת תמוז החמה.

כן דעת רוב הראשונים, ואילו הרמב"ם (שבת ב, יד) פסק שלשאר חולה אין עושים מדורה אלא מחממים אותו בבגדים שאינם מסוכן אצל צינה, מלבד חיה ומקויו דם שנצטנן גופו (וער"ן).

[ועוד פרטו בגמרא הנהגות בריאות שונות ליולדת ולמקוץ דם. ולא הובאו בפוסקים. ואולם כתב הרמ"א (או"ח תסח, י) שכבר נהגו שלא להקוץ דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות. וכן יש שהביאו מה שאמרו אין מקיזים דם בימי שני שלישי וחמשי (שו"ע הגר"ז הל' שמירת הגוף והנפש ה). הרוצה שיוציאו דם ממנו בשביל ריוח ממון – אין למחות בו (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"א קג. ע"ש. עוד בעניני תרומת דם – ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ה ריט). קושרים את טבור הילוד בשבת. רבי יוסי אומר: אף חותכים. וטומנים את השליא כדי שיחם הולד. ומודים חכמים לרבי יוסי בטבור של שני תינוקות שחותכים, מפני שמתנתקים המה זה מזה ומסתכנים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: הלכה כרבי יוסי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבא אמר רב: כל האמור בפרשת תוכחה שביחזקאל, עושים לחיה בשבת; מיילדים את הולד, חותכים הטבור, רוחצים הולד, מולחים אותו ומלפפים (וכן מעצבים את החוליות שנתפרקו (עפ"י רש"י קמז:). ויש אוסרים (ע' תורי"ד שם ולעיל קכג).

ב. רבה רב יוסף אמרו: אין סחיטה בשיער, ובוזה פרושו דברי הברייתא לענין הבאת שמן ליולדת על ידי שיער חברתה. ורב אשי פרש הברייתא גם אם ננקוט יש סחיטה לשיער. כתבו המפרשים שרב אשי אינו חולק לדינא אלא מיישב הברייתא בכל אופן לרווחא דמילתא. עוד כתבו הפוסקים לשמוע מדברי הגמרא שגם לדעת האומרים אין סחיטה בשיער – אסור לסחוט השיער מדרבנן [ולכך אם יש די בשמן שביד – תביא לה חברתה ביד ולא בשיער]. וסתימת הפוסקים שאין חילוק בין שמן ושאר משקים למים. ומכל מקום אין נמנעים מלטבול בשבת, כי אין חוששים שמא יסחוט השיער. וגם מותר לנגב השיער במגבת (שש"כ ועוד). ויש מתירים לרחוץ הזקן במים מלכלוך שעליו, (משום פסיק רישיה דלא ניחא ליה בדרבנן). ויש מחמירים בדבר.

פרק תשעה עשר; דף קל

ר. א. מכשירי מילה, האם דוחים את השבת?
 ב. שכחו להביא את האיזמל מערב שבת למול, האם אפשר להביאו מרשות היחיד דרך גגות וחצירות וקרפפות?
 ג. האם מותר להעביר את האיזמל במבוי שלא נשתתפו בו, מראשו לסופו?
 א. רבי אליעזר אומר: מכשירי מילה דוחים את השבת (ומקורו מביאר להלן קלב), ולכן אם לא הביאו כלי מערב שבת – מביאו בשבת [מגולה, לחיבוב מצוה (כן אמר לוי ותניא נמי הכי). ובשעת הסכנה שגזרו שלא למול – מביאים אותו מכוסה על פי עדים, שיוכלו להעיד שאיזמל של מצוה היא ובכך יימנע מחשד]. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל למול. וכן היו נוהגים במקומו.
 א. התוס' ביבמות (יד.) כתבו שבמתכוין היו מביאים עצמם לידי כך, שיצטרכו לעשות פחמים לעשות ברזל – משום חיבוב מצוה, אבל בתוס' בסוגיתנו משמע שאין עושים כן אלא בששכחו וכד'.
 ב. בכל מקום שנצרכים לחלל השבת מפני פיקוח נפש, יתכן שראוי לעשות באופן שהוא ידוע שעוסק בהצלת נפש, כדי למנוע חשד (ע' חדושים ובאורים קמו: שצדד בדבר).